

АКТИВІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ**Дьячкова Ю. М., Черненко І. М.**

Раскрыты функции и роль кредитной кооперации на рынке финансовых услуг. Проанализированы показатели деятельности кредитных союзов в Украине за 2008–2010 гг. (общая сумма активов, капитал, сумма вкладов на депозиты). Выделены основные тенденции и проблемы отечественного рынка кредитной кооперации, намечены стратегические направления его развития. На основе нормативов, разработанных Государственной комиссией по регулированию рынков финансовых услуг, предложена методика расчета интегральной оценки финансового состояния кредитного союза. Приведенные рекомендации будут способствовать активизации движения кредитной кооперации, уменьшению уровня финансовых рисков деятельности кредитных союзов, повышению эффективности их функционирования, укреплению доверия вкладчиков, сохранению и приумножению привлеченных средств.

Розкрито функції й роль кредитної кооперації на ринку фінансових послуг. Проаналізовано показники діяльності кредитних спілок в Україні за 2008–2010 рр. (загальна сума активів, капіталу, сума внесків на депозитні рахунки). Виділено основні тенденції та проблеми вітчизняного ринку кредитної кооперації, намічені стратегічні напрями його розвитку. На основі нормативів, розроблених Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг, запропонована методика розрахунку інтегральної оцінки фінансового стану кредитного союзу. Наведені рекомендації будуть сприяти активізації руху кредитної кооперації, зменшенню рівня фінансових ризиків діяльності кредитних спілок, підвищенню ефективності їх функціонування, зміцненню довіри вкладників, збереженню і примноженню залучених коштів.

The functions and the role of credit cooperation in the market of financial services have been disclosed. The indicators of credit unions activities in Ukraine for 2008–2010 (total assets, capital, and deposit accounts) have been analyzed. The main trends and problems of the domestic market of credit cooperation have been pointed out; the strategic directions of its development have been developed. On the basis of the standards elaborated by the State commission for regulation of financial services markets, the method of integral evaluation calculation of the credit union financial condition has been offered. These recommendations will enhance the movement of credit cooperatives, reducing the level of financial risk of credit unions and improve the efficiency of their functioning and strengthen the confidence of depositors, maintenance and enhancement of borrowed funds.

Дьячкова Ю. Н.

канд. экон. наук, ст. преп. кафедры «Финансы» ДГМА
flash-73@mail.ru

Черненко И. Н.

ст. преп. кафедры «Менеджмент» ДГМА
morphey312@rambler.ru

УДК 336:336.732

Дьячкова Ю. М., Черненко І. М.

АКТИВІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці України, сприяють становленню ринку фінансових послуг. Останнім часом спостерігалась значна активізація діяльності вітчизняних банківських установ та страхових компаній, збільшувався обіг цінних паперів, зміцнювалась довіра населення до фінансових інститутів.

Невід'ємною частиною ринку фінансових послуг є кредитна кооперація, ідея якої відома з давніх часів. Кредитна кооперація виконує в суспільстві специфічну соціальну функцію, яка полягає у забезпеченні населення доступними фінансовими ресурсами на пайових засадах. Найбільш привабливими рисами кредитної кооперації є, по-перше, демократичність (гарантування рівних прав усіх членів незалежно від суми пайового внеску), по-друге, вигідні умови споживчого кредитування за рахунок «неприбуткового статусу» та відсутності податків на доходи.

Основою кредитної кооперації є побудова кредитних спілок – неприбуткових організацій, заснованих фізичними особами, професійними спілками, їхніми об'єднаннями на кооперативних засадах із метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [1].

Теоретичні аспекти кооперації досліджуються у працях Я. Макферсона [2], М. Туган-Барановського [3], В. Зіновчука [4], Т. Оніпко [5], В. Гончаренка [6], Ф. Горбоноса [7] та ін.

Протягом 2002–2008 років кредитні спілки в Україні демонстрували високі темпи зростання всіх основних показників діяльності, підвищували капіталізацію, збільшували обсяги кредитування. Однак фінансова криза 2008–2009 рр. загальмувала темпи розвитку ринку фінансових установ. Як відзначає Держфінпослуг, саме кредитні спілки, порівняно з іншими небанківськими фінансовими установами, виявилися найбільш вразливими до проявів фінансової кризи та найменш спроможними щодо її якнайшвидшого подолання [8]. За даними експертів, зараз на ринку існує близько 50 кредитних спілок, які мають серйозні проблеми і не можуть стовідсотково виконувати свої зобов'язання по строковому поверненню депозитних вкладів [9].

Основними негативами у розвитку руху кредитних спілок є:

- наявність на ринку кредитної кооперації певної кількості тимчасових фінансових установ, метою створення яких є збагачення шахрайським способом вузького кола осіб за рахунок внесків інших учасників (псевдокредитні операції);
- порушення кооперативних принципів у діяльності значної кількості кредитних спілок;
- недостатня платоспроможність, високий рівень фінансових ризиків;
- недотримання кредитними спілками нормативів, рекомендованих Держфінпослуг;
- недостатня ефективність контролю з боку контролюючих органів;
- низький рівень інформованості населення щодо природи та принципів діяльності кредитних спілок.

Таким чином, на сьогодні існує багато проблем, які перешкоджають розвитку кредитної кооперації в Україні та зумовлюють необхідність проведення ґрунтовних досліджень у даному напрямку.

Метою роботи є дослідження післякризових тенденцій на ринку кредитних спілок та розробка рекомендацій щодо покращення їхнього фінансового стану, збільшення платоспроможності та фінансової стійкості.

Згідно з даними Держфінпослуг, кількість кредитних спілок скоротилася на кінець 2010 року на 12,7 % (на 96 одиниць). Фахівці це пояснюють, перш за все, наслідками проявів фінансової кризи – істотним погіршенням платоспроможності кредитних установ та посиленням контролю з боку Держфінпослуг, зокрема, вжиття заходів до кредитних установ, які систематично не виконували заходів впливу.

Разом із зменшенням кількості кредитних спілок у 2009 році відбувалось уповільнення рівня ділової активності та значне зниження темпів приросту показників діяльності кредитних установ порівняно з попередніми періодами (рис. 1).

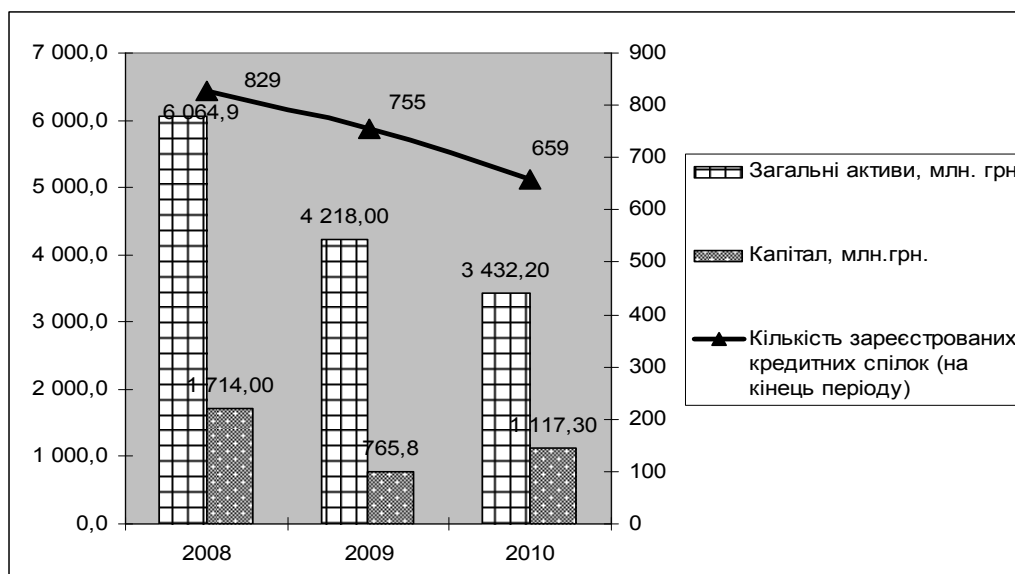

Рис. 1. Динаміка показників діяльності кредитних спілок в 2008–2010 роках

Розмір активів кредитних спілок на кінець 2010 року становив 3 432,2 млн грн, що складає 56,6 % докризового рівня 2008 року. У 2010 року відбувається накопичення капіталу (на 71,8 % або 466,1 млн грн) Таким чином, кредитні спілки поступово намагаються активізувати свою діяльність для подолання наслідків світової фінансової кризи та задоволення потреб своїх членів у наданні фінансових послуг. Станом на 31 грудня 2010 року в порівнянні з аналогічним періодом минулого року внески (вклади) членів кредитних спілок на депозитні рахунки зменшилися на 34,3 %; кредити, надані членам кредитних спілок, зменшилися на 14,3 %. На кінець 2010 року сума внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки становила 1945 млн грн (зменшилася порівняно з аналогічним періодом минулого року на 34,3 %) [8].

Задля якісного поліпшення діяльності кредитних спілок (КС) доцільно запровадити низку заходів організаційно-розпорядчого спрямування.

1. Вдосконалення законодавчої і нормативної бази:

1.1 Уточнення та розширення окремих положень Закону України «Про кредитні спілки». Розширення видів діяльності, що дозволені КС. Наприклад, потребують уточнення положення щодо прав розпорядження майном, його застави та оренди, прав надання КС гарантійних послуг (посередництво між членом КС та іншою фінансовою установою).

1.2 Розширення переліку дозволених операцій з цінними паперами. Для більше ефективною роботи кредитних спілок було б доцільно розширити перелік операцій з цінними паперами, які вони мають право виконувати. Зокрема, можна було б дозволити кредитній спілці, яка не залучає нових членів і членами якої є виключно її засновники, вкладати кошти у будь-які цінні папери за рішенням правління і за згодою всіх членів спілки.

2. Збільшення кількості КС.

2.1 Зміцнення рівня довіри населення шляхом пропагандистського висвітлення природи діяльності КС.

2.2 Популяризація руху КС через ЗМІ (телебачення, журнали, науково-практичні конференції, тощо).

2.3 Впровадження кредитних карток і додаткового сервісу.

3. Підвищення фінансової надійності, зменшення фінансово-кредитних ризиків.

3.1 Зменшення обсягу псевдокредитних операцій. За даними експертів, достатньо велика кількість кредитних спілок (239) об'єднує понад 1000 членів, що ускладнює проведення загальних зборів, які є вищим органом управління кредитних спілок, та прийняття своєчасних управлінських рішень. На думку експертів, слід законодавчо обмежити чисельність засновників нових спілок, що значно ускладнить шахраям акумулювання коштів вкладників для подальшого їх розкрадання. Обмеження членства унеможливить афери загальнодержавного масштабу, коли членами спілки є сотні тисяч осіб і неможливо зібрати загальні збори для переобрання керівництва. Крім того, шахраї-засновники не матимуть економічного змісту тримати сотні фіктивних членів кредитівки при загальній її чисельності не більше 250 осіб. При цьому загальні збори спілок стануть легальними та результативними [10].

3.2 Сприяння на державному рівні процесам взаємодіювання КС.

3.3 Розробка кваліфікаційних вимог та стандартів освіти для керівників КС.

3.2 Співпраця з міжнародними організаціями, впровадження зарубіжного досвіду.

3.3 Впровадження в практику діяльності КС стратегічного планування.

3.4 Застосування сучасного програмного забезпечення для управління фінансово-кредитними ризиками.

3.5 Розробка та впровадження системи захисту депозитів вкладників КС.

Одним з важливих завдань кредитно-депозитної політики кредитної спілки є зменшення відтоку коштів на депозитах, залучення вкладів та підвищення їх надійності. Забезпечити збереження членських депозитів в кредитних спілках має трирівнева система охорони депозитів в рамках Програми захисту вкладів, яка розробляється на сучасному етапі Держфінпослуг. Вона передбачає наявність трьох рівнів: базового (основного) рівня – рівня кредитної спілки. рівня забезпечення фінансової стабільності; рівня системи гарантування внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки.

На базовому рівні, тобто на рівні кредитної спілки, відбуватиметься:

- проведення ефективної політики з метою мінімізації ризиків та максимальної капіталізації;

- забезпечення діяльності органів управління та найманого персоналу у відповідності до законодавства України та кооперативних принципів;

- орієнтація кредитних спілок на стабільний розвиток;

- впровадження найкращих практик у сфері внутрішнього контролю та розкриття інформації, в тому числі інформації, яка стосується прав членів кредитних спілок при отриманні фінансових послуг.

На другому рівні – рівні забезпечення фінансової стабільності Програма захисту вкладів здійснює моніторинг (нагляд) кредитних спілок з метою оцінки фінансового стану та діяльності органів управління задля забезпечення їхньої фінансової стабільності.

Це передбачає такий комплекс заходів:

- збір, обробка, перевірка звітності кредитних спілок;

- моніторинг дотримання правил надання фінансових послуг;

- аналіз фінансового стану кредитної спілки, в тому числі перевірка дотримання нормативів, встановлених Держфінпослуг;

- розробка рекомендацій для усунення порушень законодавства та покращення фінансового стану.

Розробка рекомендацій щодо забезпечення фінансової стійкості кредитної спілки відбувається на базі ретельного аналізу усіх сторін її діяльності. Найважливішим при цьому є комплексний аналіз та оцінка кредитної політики фінансової установи, оскільки це є основним напрямком її діяльності [11].

На жаль, на сьогодні в Україні відсутні методичні рекомендації щодо комплексної оцінки діяльності кредитних спілок, хоча окремі нормативи щодо її показників розроблено Держфінпослуг. Для вдосконалення системи оцінки кредитної діяльності досліджуваної спілки пропонується скористатися методичним підходом, що викладений в Тестах раннього попередження, які використовуються Держфінпослуг для оцінки фінансового стану страхових компаній [12]. Тести раннього попередження – це система порівняння фактичних фінансових показників діяльності страховиків з визначеними Держфінпослуг нормативами, оцінювання показників за спеціальною шкалою та розрахунок інтегральної оцінки з урахуванням важливості впливу того чи іншого показника на фінансову надійність компанії.

В таблиці 1 наведено 10 основних показників з переліку рекомендованих Держфінпослуг для визначення фінансового стану кредитної спілки, та запропонована шкала значень, на основі якої визначається фактична оцінка кожного показника (від 1 до 3 балів).

Таблиця 1

Шкала нормативних значень показників кредитної діяльності

№ п. п.	Показник кредитної діяльності	Шкала нормативних значень, %
Показники ліквідності		
1	Коефіцієнт миттєвої ліквідності К _{лм}	1. $0 \leq K_{лм} \leq 4$ 2. $5 \leq K_{лм} \leq 9$ 3. $10 \leq K_{лм}$
2	Коефіцієнт короткострокової ліквідності К _{лк}	1. $0 \leq K_{лк} \leq 49$ 2. $50 \leq K_{лк} \leq 99$ 3. $100 \leq K_{лк}$
3	Коефіцієнт платоспроможності К _п	1. $0 \leq K_{п} \leq 3$ 2. $4 \leq K_{п} \leq 7$ 3. $8 \leq K_{п}$
Показники достатності капіталу і ризиковості кредитних операцій		
4	Показник достатності власного капіталу К _{двк}	1. $0 \leq K_{двк} \leq 4$ 2. $5 \leq K_{двк} \leq 9$ 3. $10 \leq K_{двк}$
5	Показник покриття заборгованості по простроченим та безнадійним кредитам К _{пз}	1. $100 \leq K_{пз}$ 2. $50 \leq K_{пз} \leq 99$ 3. $0 \leq K_{пз} \leq 49$
6	Показник частки непокритої простроченої заборгованості К _{чнпз}	1. $12 \leq K_{чнпз}$ 2. $7 \leq K_{чнпз} \leq 11$ 3. $0 \leq K_{чнпз} \leq 6$
7	Показник частки депозитів в продуктивних активах К _{чда}	1. $100 \leq K_{чда}$ 2. $50 \leq K_{чда} \leq 99$ 3. $0 \leq K_{чда} \leq 49$
8	Частка заборгованості по окремому кредиту в сумі зобов'язань К _{мзк}	1. $10 < K_{мзк}$ 2. $5 \leq K_{мзк} \leq 10$ 3. $0 < K_{мзк} \leq 4$
9	Частка максимального кредиту у власному капіталі К _{чмк}	1. $20 < K_{чмк}$ 2. $11 \leq ПЗП \leq 20$ 3. $0 < ПЗП \leq 10$
10	Частка залучених кредитів в загальній сумі капіталу К _{кред}	1. $50 < K_{чмк}$ 2. $30 \leq ПЗП \leq 50$ 3. $0 < ПЗП \leq 29$

Загальна (інтегральна) оцінка фінансового стану кредитної спілки розраховується як сума фактичних оцінок за окремими показниками, помножених на відповідні вагові коефіцієнти, які визначають вплив кожного показника на загальну оцінку (см. табл. 2).

Таблиця 2

Вагові коефіцієнти для визначення загальної оцінки фінансового стану кредитної спілки

№ п. п.	Показники	Ваговий коефіцієнт
1	Коефіцієнт миттєвої ліквідності К _{лм}	0,1
2	Коефіцієнт короткострокової ліквідності К _{лк}	0,1
3	Коефіцієнт платоспроможності К _п	0,2
4	Показник достатності власного капіталу К _{двк}	0,25
5	Показник покриття заборгованості по простроченим та безнадійним кредитам К _{пз}	0,1
6	Показник частки непокритої простроченої заборгованості К _{чнпз}	0,05
7	Показник частки депозитів у продуктивних активах К _{чда}	0,05
8	Частка заборгованості по окремому кредиту в сумі зобов'язань К _{мзк}	0,06
9	Частка максимального кредиту у власному капіталі К _{чмк}	0,04
10	Частка залучених кредитів у загальній сумі капіталу К _{кред}	0,05
		Σ 1,0

Тож, фінансовий стан кредитної спілки може бути оцінений за 3-бальною шкалою: «3» (добре); «2» (задовільно); «1» (незадовільно). Така методика дозволить здійснювати постійний моніторинг фінансового стану кредитної спілки на рівні фінансової установи та вчасно розробляти заходи щодо зміцнення фінансової стійкості та платоспроможності.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумок у рамках даного дослідження, можна стверджувати, що вищенаведені рекомендації будуть сприяти активізації руху кредитної кооперації, зменшенню рівня фінансових ризиків діяльності кредитних спілок, підвищенню ефективності їх функціонування, зміцненню довіри вкладників, збереженню і примноженню залучених коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про кредитні спілки» № 1096-IV від 10 липня 2003 р. // *Баланс*. – 2003. – № 7. – С. 12–27.
2. Макферсон Я. *Принципы кооперации XXI века: пер. с англ.* / Я. Макферсон. – Белгород, 1998. – 86 с.
3. Туган-Барановский М. И. *Социальные основы кооперации* / М. И. Туган-Барановский ; Г. Н. Сорвина, Т. П. Субботина. – М. : Экономика, 1989. – 496 с. – (Экономическое наследие).
4. Зіновчук В. В. *Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу* / В. В. Зіновчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Логос, 2001. – 380 с.
5. Онупко Т. В. *Исторические уроки торговой деятельности потребительской кооперации Украины в период выхода из экономического кризиса* / Т. В. Онупко // *Потребительская кооперация : теория, методология, практика : материалы междунар. науч.-практ. конф. (Казань, 22 апрел. 2010 г.)*. – М. : «Российский университет кооперации», 2010. – С. 339–344.
6. Гончаренко В. В. *Кредитна кооперація. Форма економічної самопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика)* / В. В. Гончаренко. – К. : Глобус, 1998. – 330 с.
7. Горбонос Ф. В. *Кооперація як форма прояву відносин* / Ф. В. Горбонос // *Економіка АПК*. – 2004. – № 9. – С. 26–32.
8. Підсумки діяльності кредитних спілок, інших кредитних установ та юридичних осіб публічного права за 2010 рік. – Режим доступу: <http://www.dfr.gov.ua>.
9. Тернівський Т. *Кредитні спілки були, є і будуть [Електронний ресурс]* / Т. Тернівський. – Режим доступу: <http://www.jeunews.com.ua>.
10. Іличок Б. *Кредитні спілки: краще менше, та краще [Електронний ресурс]* / Б. Іличок. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua>.
11. Проект Закону про Фонд гарантування вкладів кредитних спілок від 8.10.2008 №3265 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
12. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 3755 від 17.03.05. «Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків» // *Документи*. – 2005. – № 13. Стаття надійшла до редакції 08.11.2011 р.